

SOSYAL HİZMET MEVZUATININ ULUSLARARASI BOYUTU

ATATÜRK
ÜNİVERSİTESİ

ATA-AÖF

SOSYAL HİZMET MEVZUATI

Prof. Dr. İlhan TOMANBAY

İÇİNDEKİLER

- Mevzuatın Derlenmesi
- Uluslararası Mevzuat
- Ulusal Sosyal Hizmet Mevzuatına Ulaşmak
- Anayasa'da Sosyal Hizmetlerle İlgili Temel Düzenlemeler
- Uluslararası Sosyal Hizmet Mevzuatı
- Sonuç

HEDEFLER

- Bu üniteyi çalıştıktan sonra;
  - Mevzuatın çeşitli bakışlara göre nasıl derlendiğini ve sistemleştirildiğini öğrenecek,
  - Uluslararası mevzuat dendiğinde neyin anlaşılması gerektiğini kavrayacak,
  - Anayasadaki sosyal hizmetlerle ilgili genel düzenlemeleri ve ulusal sosyal hizmet mevzuatına kolay yoldan ulaşılabilmenin çeşitli yollarını öğrenecek,
  - Uluslararası sosyal hizmet mevzuatını, başka deyişle sosyal hizmetlerle ilgili uluslararası mevzuatı örnekleriyle tanıyacaksınız.

ÜNİTE

2

GİRİŞ

Mevzuatın ne demek olduğunu birinci ünite de görmüştük. Mevzuat; konular, mevzular ve ortaya konulan konular demektir. Toplumsal düzeni sağlamak ve korumak için konulan kurallar bütünüdür. Ama öyle kurallar bütünü ki uymadığınız zaman yaptırımı ve cezası vardır. Suça göre, vicdana, adalet duygusuna ve geleneklere uygun düzenlenmiş her boydan ceza ve yaptırımları vardır. Para cezasından hapis cezasına kadar.

Mevzuat coğrafik deyişle bir ülkede, toplum bilimsel deyişle bir toplumda, siyaset bilimi yaklaşımıyla bir devletin sınırları için, o ülke yurttaşlarını ve toplumu oluşturan kamu ve özel tüm kurum, kuruluş, şirket ve bireyleri kapsar. Bir ülkenin mevzuatı o ülkenin sınırlarıyla sınırlıdır. Ülke dışında geçmez. Her ülke kendi mevzuatıyla kendi toplumsal düzenini sağlar. Yabancı bir ülkenin yasalarıyla yönetilen bir ülke bağımsız ve egemen bir ülke değildir. Egemenlik; diğer değişkenler dışarıda kalmak üzere, kendi yasalarıyla kendisini yöneten ve düzenini koruyan ülkenin özelliğidir.

Mevzuatın bir tanımı da bir toplumda her türlü ilişkileri (kişi kişi, kişi kurum, kurum-kurum vb.) düzenleyen kurallar bütünü olmasıdır. Yasalarımız ülke dışında geçmiyorsa, başka ülkelerin yasaları bizim ülkemizde geçerli olmuyorsa ülkelerarası devletlerarası ilişkileri nasıl ve hangi yasalara, hangi mevzuata göre düzenleyeceğiz? Zor bir soru değil mi? Şimdi bu sorunun yanıtını öğreneceğiz.

Her toplumu tarih boyunca toplum dirliği içinde tutan farklı toplumsal düzen kuralları vardır:

1. Din kuralları
2. Ahlak kuralları
3. Görgü kuralları
4. Yazılı hukuk kuralları

MEVZUATIN DERLENMESİ

Mevzuatta; istenilen yasaya, yönetmeliğe, yönergeye vb. ulaşılmasını kolaylaştırmak için derleme çalışmaları yapılır. Gerek basılı, gerek elektronik kaynaklarda istenilen tüzel düzenlemeye ulaşmak için çeşitli yollar geliştirilmiştir. Farklı derleme düzenleri vardır. Yürürlükteki mevzuatın ilgili bakanlıklara, kamu kurumlarına göre derlenmesi sık kullanılan bir yoldur. Milli Eğitim Bakanlığı Mevzuatı, Sağlık Bakanlığı Mevzuatı, SGK Mevzuatı gibi. Mevzuat, kamu ya da özel bir hizmet alanına uygun olarak düzenlenebilir. Sosyal Güvenlik Mevzuatı, Sosyal Hizmet/ler Mevzuatı, Spor Mevzuatı, Vakıflar Mevzuatı, Dernekler Mevzuatı gibi. Mevzuat mesleklere göre de düzenlenebilir. Mühendislik, Mimarlık, Muhasebe, Sosyal Çalışma, Avukatlık Mevzuatı gibi. Hukuk dallarına göre de yapılabilir. Ceza hukuku, idare hukuku, özel hukuk, ticaret hukuku mevzuatı.

Klasik bu tür mevzuat derlemelerinden ve bu ünitenin ulusal sosyal hizmet mevzuatı bölümünde gördüğümüz nüfus gruplarına göre yapılan derlemeden farklı olarak bu ünite de biz sosyal hizmetler mevzuatını sosyal sektörlere göre yapmayı

deneyeceğiz. Bu sosyal sektörler, sağlık, eğitim, adalet, çalışma ve sosyal güvenlik sektörleridir. Buradaki fark çocuk, genç, yaşlı gibi belirli nüfus gruplarına göre yapılan ayırlama konularının sosyal sektörlerin her biri içinde yer almasıdır. Konular bakımından eksiklik ya da fazlalık yoktur.

Bunun dışında, mevzuat derlemesi konusunda sizler için bir başka yeni bilgi de şudur: Almanya, sosyal hizmetlerle ilgili mevzuatını, Sosyal Mevzuat (Sozialgesetzbuch = Sosyal Yasa Kitabı) adı altında 12 cilt içinde toplamıştır. Geniş anlamda düşünüldüğünde eğitim ve sağlık mevzuatı da sosyal mevzuatın kapsamı içindeyse de Almanya sosyal mevzuat ciltleri içine sadece sosyal hizmetlerle ilgili mevzuatını almıştır. Almanya'daki Sosyal Mevzuat adlı 12 cilt, bize göre daha çok sosyal çalışma ve sosyal eğitim mevzuatıdır. Bu ciltler içeriklerine göre şöyle sıralanmaktadır:

Sosyal Mevzuat Birinci Cilt – Genel Bölümler: Bu ciltte çalışma alanındaki yasalar toplanmıştır. Kaçak işçi çalıştırma ve buna bağlı vergi kaçırma konuları ile ilgili mevzuat.

Sosyal Mevzuat İkinci Cilt - İş Arayanlar İçin Temel Güvence: Bu cildin içeriği birinci cilt ile aynıdır.

Sosyal Mevzuat Üçüncü Cilt – İş Bulma Desteği: Çalışma mevzuatı bu ciltte tamamlanmıştır.

Sosyal Mevzuat Dördüncü Cilt – Sosyal Sigorta İçin Ortak Kurallar: Sosyal Sigorta Mevzuatını içermektedir.

Sosyal Mevzuat Beşinci Cilt – Yasal Hastalık Sigortası: Yasal Emeklilik Sigortasının Mali Temellerinin Güvence Altına Alınması mevzuatını içermektedir.

Sosyal Mevzuat Altıncı Cilt – Yasal Emeklilik Sigortası mevzuatı

Sosyal Mevzuat Yedinci Cilt – Yasal Kaza Sigortası mevzuatı

Sosyal Mevzuat Sekizinci Cilt – Çocuklar ve Gençlere Yardım mevzuatı

Sosyal Mevzuat Dokuzuncu Cilt – Engelli İnsanların Rehabilitasyonu ve Katılımı ile ilgili mevzuat

Sosyal Mevzuat Onuncu Cilt – Sosyal Yönetim Yöntemleri ve Sosyal Veri Koruma mevzuatı

Sosyal Mevzuat Onbirinci Cilt – Sosyal Bakım Sigortası mevzuatı

Sosyal Mevzuat Onikinci Cilt – Sosyal Yardım mevzuatı

“Sosyal Yasalar Kitabı” olarak da türkçeleştirebileceğimiz bu dizin kuşkusuz Almanya'da çalışan sosyal çalışmacılar ve sosyal eğitimler için tek hukuksal

Almanya hukuk sisteminde sosyal çalışma ve sosyal eğitim ile ilgili mevzuat sosyal mevzuat adlı 12 ciltlik kitap dizini içinde toplanmıştır.

dayanak değildir. Sağlık, eğitim gibi diğer konularla ilgili mevzuattan da ilgilendikleri konu ile bağlantılı olduğu sürece yararlanmaktadır.

ULUSLARARASI MEVZUAT

Kimi devletler üstü kuruluşlar tarafından toplum düzenlerinde evrensellik yaratmak, insan haklarını her toplumda olabildiğince geçerli kılmak, adaletli ve vicdana uygun ortak değerler yaratmak ve bunları tüm dünyada geçerli kılmak amaçlarıyla uluslararası sözleşmeler çıkarılır. Örneğin Birleşmiş Milletler (BM) tarafından uluslararası düzeyde değer taşıyan yazılı hukuk kuralları oluşturulur. Bunlar oluşturulduktan sonra diğer devletlerin bu kuralları benimsemesi tavsiye edilir. Uluslararası hukuk kuralları yasa olarak düzenlenmez ve yasa olarak adlandırılmazlar. Daha çok uluslararası antlaşma, sözleşme (protokol), yönerge (direktif, talimat), tüzük ya da yönerge (statü), tavsiye kararları gibi adlarla anılırlar. Bunlar, örneğin, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi gibi genel, Uluslararası Çalışma Örgütü (UÇÖ) Sözleşmeleri gibi sınırlı konularda olabilir. Bir de 1940'lı yıllardan kalma "şart" (charte) kavramı vardır. Bu da 1215 İngiltere'sinde çıkarılan Magna Charta'dan gelir. Büyük koşul, büyük şart, yani büyük ferman, sözleşme anlamlarına gelir. İncelemeleriniz yaparken karşınıza çıkabilir. Örneğin Birleşmiş Milletler Şartı denir (24 Ocak 1945). Bugün buna antlaşma denmektedir.

Öncelikle uluslararası belgelere gerek yabancı dilde gerek Türkçe'de farklı karşılıklar bulunarak kullanıldığını görmekteyiz. Bu kavramları incelemeleriniz sırasında benzer hatta aynı metinlerde farklı görerek sıkıntıya girmemeniz için kısa bir açıklama yapmak her hâlde yararlı olacaktır.

Eski tarihli benzer mevzuatta beyanname, yeni çevirilerde bildirme; zaman zaman sözleşme, zaman zaman protokol sözcükleriyle de karşılaşılmaktadır. Protokol sözleşmenin İngilizce karşılığıdır. İkisi de kullanılmaktadır. Türkçe mevzuatta bu farklılıklar gibi antlaşma yerine anlaşma, antlaşma yazıldığı da görülmektedir. Ancak kavram olarak Türk dil kurallarına göre doğrusu antlaşmadır. Türk Dil Kurumu da bunu doğrulamaktadır.

Doğan, bir makalesinde Türk hukuk sisteminde çok farklı kavramlarla anılan uluslararası belgelere veilen adları yabancı ve yerli sözcüklerle biraraya getirmiştir. Buna göre, andlaşma (traité), anlaşma (accord), sözleşme (convention), mukavele (contract, contrat, kontrakt), misak (pacte), şart (charte), protokol (protocole), genel senet, umumi senet (acte général), son senet, nihai senet (acte final), geçici anlaşma (modus vivendi), mektup, nota teatisi (échange de Lettres, notes), uzlaşma, tahkimname (compromis) karşılığı olduğunu bildirmiştir (Doğan, 2006). Ancak

kontratın dar ve sınırlı anlamda sözleşme, konvensiyonun uluslararası anlamda sözleşme olduğu gibi kavramlar tartışılabilir.

Uluslararası antlaşmalar ve sözleşmeler iki farklı çeşitte hazırlanabilir ve kabul edilebilir. Bunlardan biri devletler üstü bir örgütün hazırladığı evrensel boyutta bir düzenlemenin çeşitli devletler tarafından kabulü şeklindedir. Diğeri de iki taraflı antlaşmalar olarak iki ülkenin biraraya gelerek imzalaması yoluyla yapılır. Buna ikili antlaşma adı verilir. Bunun gibi çok taraflı antlaşmalar da yapılabilir. Bu tür daha çok antlaşma olarak, birinci tür düzenlemeler sözleşme olarak adlandırılırlar.

Avrupa Birliği Parlamentosunda çeşitli tavsiye kararları alınır. AB ülkelerinin bu kararlara uymaları istenir. Bunlara müktesebat (Ar.) denmektedir. Müktesebat kazanımlar demektir. AB müktesebatı, yani AB hukuksal kazanımları, üye ülkelerin parlamentolarında kabul edilmeleriyle o ülke mevzuatına yasa olarak alınmış olur. Sonuçta bunlar da uluslararası düzeyde yazılı hukuk kurallarıdır.

Mevzuatın en üstünde anayasaların bulunduğunu bir önceki ünite de gördük. Avrupa Birliği de üye ülkelerin hepsinde geçerli olacak bir anayasa oluşturmak için 2004 yılında çalışmalar yaptı. Roma'da (İtalya) yapılan bir uluslararası antlaşma gereğince ortak bir AB Anayasası hazırlandı. Tüm AB üyesi ülkelerin bu anayasayı kabul etmesi hâlinde anayasa yürürlüğe girecekti. Ancak, AB'ye üye ülkelerden Fransa ve Hollanda tarafından anayasa halkoymasına sunuldu ve reddedildi. Bu durumda başka birkaç ülke de halk oylamasına sunmadı. Böylece bu anayasanın AB anayasası olarak kabulü gerçekleşmemiştir.

T.C. mevzuatına göre yürütme (Hükümet) tarafından imzalanan uluslararası antlaşmaların onaylanması 1983 Anayasasının 90. Maddesine göre TBMM'nin bunu uygun bulduğunu bir yasayla belirtmesine bağlıdır. Ancak, aynı madde hemen arkasından, "Milletlerarası bir andlaşmaya dayanan uygulama andlaşmaları ile kanunun verdiği yetkiye dayanılarak yapılan iktisadi, ticari, teknik ve idari andlaşmaların TBMM'ce uygun bulunması zorunluğu yoktur." demektedir (Md. 90). Bu durum yasama karşısında yürütmenin gücünü arttırmaktadır (Başlar, 2004, 5). Bu durumda sosyal hizmetlerle ilgili uluslararası sözleşmelerin de bu kapsam içinde değerlendirilip TBMM'ye sunulması zorunluluğu ortadan kalkmaktadır.

ULUSAL SOSYAL HİZMET MEVZUATINA ULAŞMAK

Türkiye'de "Türk Anayasa Hukukunun Bilgi Kaynakları", yani Türk Anayasa hukuku belgelerinin tümüne ulaşabilmek için bakılması gereken belirli kaynaklar bulunmaktadır. (Mevzuatın bulunabileceği yerleri resmi kaynaklar ve özel kaynaklar olarak ayıran Kemal Gözler'e göre (Bkz. www.anayasa.gen.tr/tah-

Türkiye'de istediğiniz mevzuata iki türlü ulaşabilirsiniz.

1. Basılı kaynaklar üzerinden
2. Elektronik kaynaklar üzerinden

bilgikay.htm) resmi kaynak şunlardır (Özel kaynaklara konunun fazla dağılmasını önlemek için burada girmiyoruz.):

1. Resmî Gazete (1920 yılından beri.)
2. Düstur (1851 yılından beri.)
3. Külliyatlar (Yürürlükteki Kanunlar Külliyatı, Yürürlükteki Bazı Kanunları Mülga (Kaldırılmış) Hükümleri Külliyatı, Kanun Hükümünde Kararnameler Külliyatı, Yürürlükteki Tüzükler Külliyatı, Bakanlar Kurulu Kararıyla Yürürlüğe Konulan Yönetmelikler Külliyatı olarak beş farklı külliyat vardır.)
4. TBMM Tutanak Dergisi (1920 yılından beri.)

Türkiye’de istediğiniz basılı mevzuata ulaşmanız için iki tür basılı kaynak bulunur:

1. Resmi kaynaklar
2. Özel kaynaklar (Şirketlerin konuyla ilgili kitapları, dergileri)

Bu kaynaklardan en kapsamlısı Düstur’dur. Düstur TBMM tarafından çıkarılan tüm yazılı hukuk düzenlemelerini içeren kitaplar dizinidir. Çok eski yıllardan beri çıkarılan bu dört kaynaktan her ne kadar bugüne kadar çıkarılmış tüm yazılı hukuk kurallarına ulaşılsa da günümüz internet ortamında numarasından adına, adında ya da içeriğinde bir anahtar sözcük ile ücretli veya ücretsiz tüm mevzuata kolayca ulaşılabilmektedir (Bkz. www.tbmm.gov.tr; www.anayasa.gov.tr/avm03.htm; www.yargitay.gov.tr; www.basbakanlik.gov.tr).

Özel kaynaklar da çeşitli farklı alanlardaki benzer mevzuatı bir ya da birkaç cilt altında toplamaktadırlar. Ancak henüz Türkiye’de, Almanya’daki “Sozialgesetzbuch” (Sosyal Mevzuat Kitabı) gibi, sosyal hizmetler mevzuatını biraraya getiren ve kendisini yenileyen sosyal mevzuat dizini anlayışı ve adıyla düzenli ve sürekli çıkarılan bir kitap çalışması yoktur. Sosyal hizmetlerle ilgili yasaların, tüzüklerin, yönetmeliklerin vb. tümüne adını ya da numarasını ya da tarihini bilerek internet üzerinden ulaşmak artık çok kolaylaşmıştır.

Sosyal çalışma mevzuatı meslek mevzuatı ile sınırlıdır. O mesleğin ya da o meslek çerçevesinde çalışanların mesleki çalışma çerçevesini çizer, çalışma kurallarını koyar. Ancak sosyal hizmet mevzuatı, yani mesleğin ilgili tüm etkinlik alanlarındaki mevzuat meslek mevzuatına göre doğaldır ki çok daha yaygındır. Çünkü bu çalışma alanı çok geniştir. Bu kapsama örneğin çocuklarla ilgili tüm mevzuat girer. Örneğin; ana sağlığı, gebelik ve doğumla ilgili mevzuat, yenidoğan mevzuatı, okul öncesi mevzuat, ilköğretim ve devamı öğretim mevzuatı, çocuk sağlığı ile ilgili sağlık mevzuatı, çocuk mahkemeleri yasası gibi çocuk (gençlik) suçluluğu ve bu konuda adalet sisteminde yer alan çocuklarla ilgili mevzuat, çocukların çalıştırılmasıyla/çalıştırılmamasıyla ilgili mevzuat, sokak çocukları mevzuatı, engelli çocuklarla ilgili, üstün zekalı çocuklarla ilgili mevzuat, çocukların toplumsallaştırılmaları ile ilgili kurallar, çocukların ihmal ve istismar edilmelerinin önlenmesi ile ilgili her türlü düzenlemeler vb. girer. Bunların büyük bir kısmını bu kitabın diğer ünitelerinde okuyup tanıyacaksınız.

Türkiye’de istediğiniz mevzuata ulaşmanız için kullanacağınız basılı resmi kaynaklar şunlardır:

1. Resmi Gazete
2. Düstur
3. Külliyatlar
4. TBMM tutanak dergileri

Bunun gibi aynı genişlikte, gençlerle, yaşlılarla, engellilerle, kadınlarla vb. ilgili olarak bir ülkede hazırlanmış ve yürürlüğe koyulmuş mevzuat girer. Sağlık, eğitim, adalet, çalışma ve sosyal güvenlik sektörlerinde kullanılmak üzere hazırlanmış yazılı hukuk kurallarının tamamı bu kapsama girer. Mevzuat deyince de sadece yasalar değil, yukarıda ele aldığımız mevzuat çeşitlerinin tümü, konuyla ilgili her düzeyde yazılı hukuk kuralları girer. Yasa, tüzük, yönetmelik, kanun gücünde kararname... vb. Uluslararası antlaşma ve sözleşmeler de TBMM’ye getirilip çoğunluk tarafından uygun bulunduğu takdirde tek maddelik bir yasayla kabul edildiğine ve bu yasa da ulusal mevzuatın parçası olduğuna göre yukarıda adı geçen yazılı bilgi kaynakları içinde yer almaktadır. Bunun dışında TBMM’ye getirilmemiş uluslararası sözleşme ve antlaşmaların da Resmi Gazetede yayınlanma zorunluğu vardır. Basılı ya da sanal (elektronik) sayfalardan aranarak bunlara da kolayca ulaşılabilir.

ANAYASA’DA SOSYAL HİZMETLERLE İLGİLİ TEMEL DÜZENLEMELER

Türkiye’nin kabul ettiği ya da taraf olduğu uluslararası hukuk düzenlemelerini doğru yere oturtabilmek için önce T.C. Anayasasında yer alan sosyal hizmetlerle ilgili maddeleri tanımakta yarar vardır. Anayasamızın ülkede sosyal hizmetlerin geliştirilmesi için iyi bir zemin hazırladığı görülmektedir. Bugün yürürlükte bulunan 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 1980 askeri darbeden sonra oluşturulan Kurucu Meclis tarafından 18.10.1982’de halkoylamasına sunulmak üzere kabul edilmiş ve 20.10.1982 tarihli ve 17844 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmış; 7.11.1982’de halk oylamasına sunulduktan sonra 9.11.1982 tarihli ve 17863 mükerrer sayılı Resmî Gazete’de yeniden yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. T.C. Anayasası 23 07 1995 tarihli 4121 sayılı yasanın 1 maddesi ile değişikliğe uğrayan başlangıç kısmında konumuzla ilgili olarak iki yerde sosyal bir çağrının sahibidir.

“Dünya milletleri ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak, Türkiye Cumhuriyetinin ebedi varlığı, refahı, maddî ve manevî mutluluğu ile çağdaş medeniyet düzeyine ulaşma azmi yönünde.”

“Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak millî kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddî ve manevî varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu.”

“fikir, inanç ve kararıyla anlaşılacak, sözüne ve ruhuna bu yönde saygı ve mutlak sadakatle yorumlanıp uygulanmak üzere, Türk Milleti tarafından, demokrasiye âşik Türk evlatlarının vatan ve millet sevgisine emanet ve tevdi olunur.”

Bu metinde sosyal devletin ulaşılmaz hedefi olan “refah” kavramı geçmekte, “sosyal adalet gereklerince” hak ve hürriyetlerden yararlanmaktan söz edilmektedir. Bilindiği gibi refahın sosyal refah olarak okunmasına ve anlaşılmasına destek veren ifade sosyal adalet ifadesidir. Sosyal adaletin sağlandığı toplumlarda refahın da sosyal anlamda yayılacağı açıktır.

Anayasanın, II. Cumhuriyetin nitelikleri başlıklı 2. Maddesi:

“MADDE 2- Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devletidir.” diyerek sosyal bir devlet olmanın altını çizmiştir. Ayrıca 5. Maddesinde geçen *“sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya”* ifadesi sosyal bir devletin gereğini belirtmiştir.

İnsan haklarında söz eden maddeleri ve herkesin, “dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşit” olduğunu belirten maddesi (Md. 10) ile bu maddeye daha sonra eklenen *“Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.”* maddesi; *“Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimler ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.”* ile *“Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz (ayrıcılık) tanınmaz.”* maddeleri sosyal devletin temellerini oluşturmaktadır.

Anayasa'nın İkinci kısmında Temel Haklar ve Ödevler başlığı altındaki Birinci Bölümde Genel Hükümler başlığı altında;

I. Temel hak ve hürriyetlerin niteliği maddesinde, *“MADDE 12- Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir”* dendiikten sonra *“Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder.”* ifadesiyle aileye verilen önem ve değer vurgulanmıştır.

İkinci kısmın ikinci bölümünde (Kişinin Hakları ve Ödevleri) I. Kişinin dokunulmazlığı, maddî ve manevî varlığı başlığı altında; *“MADDE 17- Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tâbi tutulamaz.”* denilerek özel ve zorunlu durumlar dışında insanın kişi olarak değeri güvence altına alınmıştır.

Gene özel durumlar dışında, II. Zorla çalıştırma yasağı başlığı altında; *“MADDE 18- Hiç kimse zorla çalıştırılmaz. Angarya yasaktır.”* denilerek insanın zorla

çalıştırmayacağı hükme bağlanmıştır. Bir sonraki maddede de; “MADDE 19- Herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir.” denilerek kişi hürriyeti ve güvenliği anayasal koruma altına alınmıştır.

Bunlar gibi, özel hayatın gizliliği (Md. 20), konut dokunulmazlığı (Md. 21), haberleşme hürriyeti (Md. 22), yerleşme ve seyahat hürriyeti (Md. 23) din ve vicdan hürriyeti (Md. 24), düşünce ve kanaat hürriyeti (Md. 25), düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti (Md. 26), bilim ve sanat hürriyeti (Md. 27), süreli ve süresiz yayın hakkı (Md. 29), düzeltme ve cevap hakkı (Md. 32), dernek kurma hürriyeti (Örgütlenme özgürlüğü) (Md. 33), toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı (Md. 34), maddeleri kişi özgürlüğünün güvence altına alındığı maddelerdir. Bunlar ancak yasaların öngördüğü özel durumlarda kısıtlanabilir.

XIII numaralı “Hakların Korunması ile İlgili Hükümler” başlığı altında yer alan hak arama hürriyeti (Md. 36) sosyal hizmetin hak olduğu bir ülkede bu hakka sahip olmak isteyen insanlar açısından önemli bir güvence olsa gerektir. 40. Madde ile de bu temel hak ve hürriyetlerin korunması anayasal güvence altına alınmıştır.

Anayasa'nın üçüncü bölümü doğrudan sosyal ve ekonomik haklar ve ödevlere ayrılmıştır. Bunlar arasında yer alan “1. Ailenin korunması ve çocuk hakları” 41. Madde ile “Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır.” ifadesini getirmiştir. Devamında “Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilâtı kurar.” denmiştir. Daha sonra Anayasa'ya eklenen iki cümle ile de “Her çocuğun korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahip olması” ve “Devletin, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri almak durumunda olması.” hükme bağlamıştır.

Bu maddeyi, eğitim ve öğretim hakkını düzenleyen 42. Madde izler: “Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir.”

Sosyal çalışma ve sosyal hizmet müdahalelerine konu olan çalışanlar hakkında da Anayasa'da “IV. Çalışma ve sözleşme hürriyeti” düzenlenmiştir. 48 Maddede “Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir.” dendiğinden sonra özel girişim kurmak güvencesi verilmekte; ama “Devlet, özel teşebbüslerin sosyal amaçlara uygun yürümesini sağlayacak tedbirleri alır.” denmektedir. Çalışma aynı zamanda herkes için bir hak ve ödevdir (Md. 49). “Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır.”

1982 T.C. Anayasası sosyal hizmetlerle ilgili hak ve yükümlülükleri geniş bir biçimde düzenlemiştir.

Bunu çalışma koşulları ve dinlenme hakkı izler. *“Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz (Md. 50) .”* devamında; *“Küçükler ve kadınlar ile bedenî ve ruhî yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar. Dinlenmek, çalışanların hakkıdır. Ücretli hafta ve bayram tatili ile ücretli yıllık izin hakları ve şartları kanunla düzenlenir.”*

Dernekleşerek örgütlenme hakkının yanı sıra 51 ve 52. maddelerde çalışanlar ve işverenler için sendika kurma ve sendikal etkinliklerde bulunma hakkı sağlanmıştır. Bu sendikal etkinliklerden toplu iş sözleşmesi ile grev ve lokavt hakları anlaşılmalıdır. Bunu, ücrette adalet sağlanması (Md. 55) ile ilgili düzenleme izlemektedir. *“Ücret emeğin karşılığıdır. Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli bir ücret elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli tedbirleri alır.”*

“Sağlık, çevre ve konut başlığı altında herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.” denden sonra, *“Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir. Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, iş birliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler. Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir. Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabilir.”* denerek sağlık hizmetlerinde devletin sorumluluğu da vurgulanmıştır.

B. Konut hakkı, 57. maddede *“Devlet, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeterek bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler.”* ifadesiyle yer almıştır.

Gençliğin korunması da Anayasa’da yer almaktadır. “IX. Gençlik ve spor” kenar başlığı altında yer alan “A. Gençliğin korunması” başlığı altında *“MADDE 58- Devlet, istiklâl ve Cumhuriyetimizin emanet edildiği gençlerin müsbet ilmin ışığında, Atatürk ilke ve inkılâpları doğrultusunda ve devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü ortadan kaldırmayı amaç edinen görüşlere karşı yetişme ve gelişmelerini sağlayıcı tedbirleri alır.* ifadesinden sonra *“Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır.”* denmektedir. Bunu aynı konuda 59. Madde izlemektedir. *“Devlet, her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder. Devlet başarılı sporcuyla korur.”* denerek gençlerin spora özendirilmelerinin anayasal temeli oluşturulmuş olmaktadır.

Bu bölümde son olarak da “Sosyal güvenlik hakları” 60. Madde ile güvence altında alınmıştır. “Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar.” denilerek “sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler” arasında “Devlet, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malûl ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar.” “Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır.” “Yaşlılar, Devletçe korunur. Yaşlılara devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir.” “Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır. Bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurur.” (Md 61).

Görüldüğü gibi 1982 Anayasasında sosyal hizmetlere konu olan hemen her nüfus grubu ve kişi sosyal devlet anlamında korunmuş, bir değer altına alınmıştır. Anayasa’da çizilen bu çerçeve Türkiye’de sosyal hizmetlerin çalışma temellerini yeterince oluşturmaktadır. İçinde bulunduğumuz tarihlerde yeni Anayasa yazılması çalışmaları yapılmaktadır. Yeni Anayasa’da da sosyal devlet, sosyal güvenlik ve sosyal hizmetlere temel oluşturacak bu tür hükümlerin çağdaş bir devlet olmanın gereği olarak yer alacağını düşünebiliriz.

Uluslararası mevzuat ve sosyal hizmet mevzuatı iki türdür.

1. Tavsiye niteliğinde tüm ülkelere yönelik olarak düzenlenenler. İsteyen ya da üye ülkelerin kabul etmeleriyle
2. Konuya uygun olarak ikiye da daha fazla ülkenin oturup birlikte bir antlaşma, sözleşme vb. imzalamalarıyla

ULUSLARARASI SOSYAL HİZMET MEVZUATI

Uluslararası hukuk, uluslararası boyuttaki bireysel ve kurumsal ilişkilerle ülkeler arası ilişkilerin genel hukuk kurallarına göre düzenlenmesini sağlayan hukuk anlayışı ve modeldir. Uluslararası mevzuat, uluslararası yazılı hukuk kurallarının bütünüdür. Karşılıklı rızaya dayalı olarak imza altına alındığı zaman taraflar arasında bağlayıcıdır.

Sosyal hizmetlerle ilgili uluslararası mevzuat dendiğinde akla sosyal hizmet alanlarını kapsayan konularda yapılmış uluslararası antlaşmalar, sözleşmeler, bildirgeler ya da bildiriler (beyanname) ve kararlar gelir. Bunlara geniş bir bakışla bakarsak, insan hakları, azınlık hakları, sığınmacılarla, vatansızlarla, göçmenlerle ilgili haklar vb. girmektedir. Suçluların iadesi, idam cezasının kaldırılması vb. gibi konular girmektedir. Sınırlı bakarsak sadece aile, engelliler, yaşlılar, çocuklarla ilgili antlaşma ve sözleşmeler girecektir. Herhalde geniş bir perspektiften bakmak mesleği daha iyi kavramamıza yardımcı olacaktır.

Sosyal hizmet alanlarında uluslararası sözleşmeler, antlaşmalar dendiği zaman akla önce Birleşmiş Milletler ve bağlı devletler üstü kuruluşlar gelir. UNICEF, UNESCO, DSÖ, UÇÖ gibi... Bunlardan, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu (UNESCO) ülkeler çapında eğitimle ilgili olarak yapılan ya da yapılacak etkinlikleri yürütmekten, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) sağlık ile ilgili olarak

uluslararası bilinç ve hareket tarzı geliştirilmesi ve bu çerçevede teknik destek sağlamaktan, Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu (UNICEF) çocukların her türlü gelişmesine yönelik hazırlanan programlara destek vermekten ve yeni programlar geliştirmekten, Uluslararası Çalışma Örgütü (UÇÖ) her türlü iş gücünün iş piyasasına erişimini sağlamaktan, uluslararası çalışma standartlarını geliştirmekten ve bunun için teknik işbirliğini sağlamaktan sorumludur.

Genel fikir vermek açısından uluslararası yazılı düzenlemeler için birkaç örnek vermek olayın zihninizde netleşmesine yardımcı olacaktır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda kabul edilen bildiri ve sözleşmelerden birkaçı şunlardır:

Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan en yaygın sosyal mevzuat 1948 yılında yayınlanan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'dir (BM Genel Kurulunun 10.12.1948 günlü ve 217 A(III) sayılı kararıyla kabul ve ilan edilmiştir.). Bunun gibi, İnsan Haklarına Dair Dünya Konferansı Viyana Bildirisi (25.06.1993), İnsan Haklarına Dair Uluslararası Konferansın Tahran Bildirisi, Nihai Senedi (13.05.1968), Yaşadıkları Ülkenin Vatandaşı Olmayan Bireylerin İnsan Haklarına Dair Bildiri (1985) gibi düzenlemeler insan haklarının dünyanın her tarafında farklı toplumlarda, farklı koşullar altında yaşayan insanlar için geçerli olmasını hedeflemektedir.

BM Genel Kurulunda kabul edilen, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi (16.12.1966), Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi (16.12.1966), Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesine Seçmeli Protokol (16.12.1966), Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesine, Ölüm Cezasının Kaldırılmasını Amaçlayan İkinci Seçmeli Protokol (15.12.1989), Her Türlü Irk Ayrımcılığının Tasfiye Edilmesine Dair Uluslararası Sözleşme (21.12.1965), Kitle İletişim Araçlarının Barışın ve Uluslararası Anlayışın Güçlendirilmesine, İnsan Haklarının Geliştirilmesine ve Irkçılık, Ayrımcılık ve Savaş Kışkırtıcılığı ile Mücadele Edilmesine Katkıda Bulunması ile ilgili Temel Prensipler Bildirisi (UNESCO) (22.11.1978), Din ve İnanca Dayanan Her Türlü Hoşgörüsüzlüğün ve Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Bildiri (25.11.1981), Ulusal ve Etnik, Dinsel veya Dilsel Azınlıklara Mensup Olan Kişilerin Haklarına Dair Bildiri (20.12.1993) gibi belgeler sosyal çalışmacı için önemli temel belgelerdir.

Bunun gibi, 1995 yılında Kopenhag'da düzenlenen Dünya Toplumsal Kalkınma Zirvesinde, Kopenhag Toplumsal Kalkınma Bildirgesi ve Toplumsal Kalkınma Eylem Planı hazırlanarak ilan edilmiştir (www.unicankara.org.tr/doc_pdf/kop_deklar.pdf). Tüm dünya devletleri bu tür çalışmalardan zaman içinde olumlu olarak etkilenmektedir. Bu hareketten sonra zaman içinde Türkiye dahil birçok ülke bu uluslararası normları benimsemiş, sözleşmeleri imzalamış, birçok uluslararası yazılı hukuk kuralını ulusal mevzuatına katmıştır (www.ozurluveyasli.gov.tr/tr/html/476/1.3).

Çocukların daha iyi bir dünyada yaşamaları için ortak düzenlemeler: Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Küçüklerin Korunması İçin Birleşmiş Milletler Kuralları (14.12.1990), Küçük Suçluluğunun Önlenmesi İçin Birleşmiş Milletler Yönergesi (1990), Küçükler İçin Adalet Sistemine Dair Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Pekin Kuralları) (29.11.1985), Çocuk Hakları Bildirisi (1959), Çocuk Hakları Sözleşmesi (20.11.1989).

Kadınların tüm dünya toplumlarında daha istenir bir yere gelmesi için onlarla ilgili uluslararası belgeler de vardır: Örneğin; Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme (18.12.1979), Olağanüstü ve Silahlı Çatışma Hallerinde Kadınların ve Çocukların Korunmasına Dair Bildiri (14.12.1974), Kadınlara Karşı Şiddetin Tasfiye Edilmesine Dair Bildiri (20.12.1993), İnsanların Satılmalarının ve Başkalarının Fahişeleştirilerek Sömürülmelerinin Ortadan Kaldırılması İçin Sözleşme (25.12.1951). Ayrıca erken evliliklere dünyanın her tarafında engel olmak adına geliştirilen, Evlilik İradesi, Evlilikte Asgari Yaş ve Evliliklerin Kaydedilmesine Dair Sözleşme (9.12.1964).

Dünyanın her tarafında cezaevlerinde tutulanların ve cezaevlerinin koşullarının iyileştirilmesi için BM tatafindan çıkarılmış uluslararası düzenlemeler bulunmaktadır. Örneğin: Mahpusların İslahı İçin Asgari Standart Kurallar (1955), Mahpusların İslahı İçin Temel Prensipler (14.12.1990), Herhangi Bir Biçimde Tutulan veya Hapsedilen Kişilerin Korunması İçin Prensipler Bütünü (9.12.1988). Hapisdışı Tedbirler İçin Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Tokyo Kuralları) (14.12.1990), Hukuk Dışı, Keyfi ve Kısayoldan İnfazların Etkili Biçimde Önlenmesi ve Soruşturulmasına Dair Prensipler (1989), Ölüm Cezası ile Karşılaşanların Haklarının Korunmasını Güvence Altında Alan Koruyucular (1984), Suçtan ve Yetki İstismarından Mağdur Olanlara Adalet Sağlanması Dair Temel Prensipler Bildirisi (29.11.1985) gibi.

İşkenceye karşı düzenlemeler: Herkesin İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Korunmasına Dair Bildiri (9 12 1975), İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlıkdışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme (10.12.1984), Hapsedilenlerin ve Tutulanların İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlıkdışı ve Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Korunmasında Sağlık Personelinin ve Özellikle Doktorların Görevine Dair Tıbbi Ahlak Prensipleri (18.12.1982), Herkesin Zorla Kayıp Edilmeye Karşı Korunmasına Dair Bildiri (18.12.1992).

Sosyal çalışmacıların insan hakkı olarak görüp savunması gereken kimi konular da UÇÖ'den gelir. Örgütlenme Özgürlüğü ve Teşkilatlanma Hakkının Korunmasına Dair Sözleşme (UÇÖ) (04.07.1950), Teşkilatlanma ve Toplu Sözleşme Hakkı (UÇÖ, 18.07.1951). Çalışma Koşullarının İyileştirilmesi Amacıyla Uluslararası Getirilen

Kurallar da Zorla veya Zorunlu Çalışma ile İlgili Sözleşme (UÇÖ, 1.05.1932), Eşit Ücret Sözleşmesi (UÇÖ, 23.05.1953), Zorla Çalıştırmanın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (UÇÖ, 17.01.1959), İş Güvenliği ve Sağlığı ile Çalışma Ortamı ile İlgili Sözleşme (UÇÖ, 11.08.1983), Bütün Göçmen İşçilerin ve Onların Aile Mensuplarının Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme (UÇÖ, 1990) gibi birçok sözleşmelerle yaygınlaştırılmaya çalışılmaktadır.

Çocuklar ve Gençler İçin Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme (22.05.1962), eğitim alanında; Roma'da Toplanan Dünya Gıda Konferansı Tarafından Hazırlanan Açlık ve Sefaletin Ortadan Kaldırılmasına Dair Evrensel Bildiri (1974). BM tarafından ilan edilen, Halkların Barış Hakkına Dair Bildiri (1994), Toplumsal İlerleme ve Gelişmeye Dair Bildiri (1969), Gelişme Hakkına Dair Bildiri (1986) yoksul toplumlarda yaşayanların haklarını netleştirmektedir.

Engellilerle ilgili uluslararası normların yaygınlaşması için yapılan çalışmalar da vardır: Akıl Zayıflığı Bulunan Kişilerin Haklarına Dair Bildiri (1971), Akıl Hastası Olan Kişilerin Korunması ve Akıl Sağlığı Bakımının Geliştirilmesine İçin Prensipler (1991), Özürlü Kişilerin Haklarına Dair Bildiri (1975) ve bunlar gibi birçok düzenleme mevcuttur.

Kültür alanında, Uluslararası Kültürel İşbirliğinin Prensipleri hakkında Bildiri (4.11.1966), Uluslararası Anlayış, İşbirliği ve Barış İçin Eğitim ile İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerle İlgili Eğitim Hakkında Tavsiye Kararı (UNESCO,19.11.1974) bulunup incelenebilir.

Sosyal çalışmanın konularından olan sığınmacı ve göçmenlerle ilgili birçok uluslararası düzenleme vardır: Mültecilerin Statüsü ile ilgili Cenevre Sözleşmesi (1951), Mültecilerin Statüsü ile ilgili Protokol (1967), Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin Statüsü (1950), Ülkesel Sığınmaya Dair Bildiri (1967), Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi (12 01 1951) ve benzeri uluslararası düzenlemeler BM ve yetkili organları eliyle insan hakları ve eşitlikçi bir dünya için yaygınlaştırılmaya çalışılmaktadır. Sığınmacılar için Güney Amerika'ya ve Afrika'ya özgü düzenlenmiş sözleşmeler de bulunmaktadır.

BM gibi bir devletler üstü kuruluştan farklı olarak Avrupa Birliği ve organları tarafından da Avrupa boyutunda insan hakları, çocuk, kadın, genç, yaşlı, engelli vb. hakları için uluslararası düzenlemeler yapılmaktadır. Bunlara temel olan Avrupa Konseyi Tüzüğüdür (Statüsü, 1979). Bu tüzük çerçevesinde çıkarılan Avrupa Konseyi sözleşme ve protokollere örnek olarak, İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Korumaya Dair Avrupa Sözleşmesi (03.09.1953), İnsan Hakları ve Temel Özgürlükleri Korumaya Dair Sözleşmeye, Ölüm Cezasını Kaldırılmasıyla ilgili 6. Protokol (1 03 1985), İşkencenin ve İnsanlıkdışı veya Onur kırıcı Muamele ve Cezanın Önlenmesi İçin Avrupa Sözleşmesi (01.02.1989), Avrupa Sosyal Şartı (26.02.

1965), Avrupa Sosyal Şartı'na Ek Protokol (04.09.1928), Avrupa Sosyal Şartı'nı değiştiren Protokol (21 10 1991), Avrupa Sosyal Şartı (Gözden geçirilerek değiştirilmiş) (03.05.1996). Öyle görülüyor ki bu tüzel düzenlemeler Türkçeye çevrilirken ilk çıkarılan temel metin sözleşme, onun üzerine yapılmak istenen değişikliklerin yapıldığı ek sözleşme ise protokol olarak Türkçeleştirilmektedir.)

Bunların dışında, Avrupa Birliği Bakanlar Kurulu (Komitesi) tarafından hazırlanan ifade özgürlüğü, kişisel ve siyasal haklar, azınlıkların haklarının korunması, Avrupa hapisane kurallarının nasıl olması gerektiğine dair kararlar gibi çeşitli kararlar ya da tavsiye kararları sürekli olarak yayınlanmaktadır.

Avrupa birlik halinde evrensel mevzuata sürekli katkılar yaparken Amerika kıtasında bulunan Amerika Devletleri Örgütü tarafında da Amerika kıtasında ortak mevzuat ve tavır geliştirilmesi yönünde çeşitli bildirimler, sözleşmeler, ek protokoller çıkarılmaktadır. Bunlar arasında, İnsan Hakları ve Ödevleri Amerika Bildirisi (1948), İnsan Hakları Amerika Sözleşmesi (18.07.1978), İnsan Hakları Amerika Sözleşmesine, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Alanda Ek Protokol, (17.11.1988), İnsan Hakları Amerikan Sözleşmesine Ölüm Cezasının Kaldırılması İçin Ek Protokol (08.06.1990), İnsan Hakları Amerikan Komisyonunun Statüsü (1979), İnsan Hakları Amerikan Mahkemesi Statüsü (1979) ile İçtüzüğü (1991).

Bunun gibi bir başka örnek de Afrika'dan verilebilir. Afrika'da bulunan Afrika Birliği örgütü tarafından da Afrika'da yaşanan toplumsal ve siyasal olaylara yönelik olarak zaman zaman ortak bir tavır ve hukuksal mevzuat oluşturulmaktadır. Bunlara örnek olarak, İnsan ve Halkların Haklarına Dair Afrika [Banjul] Şartı (2706 1981), Çocukların Hakları ve Refahına Dair Afrika Şartı (1990), Afrika'daki Mültecilere Zorla Nüfus Göçettirmeye Dair Addis Ababa Belgesi (8-10 09 1994), Bilim Özgürlüğü ve Bilim Adamlarının Toplumsal Sorumluluğuna Dair Dar es Selaam Bildirisi (19.04.1990), Entellektüel Özgürlüğe ve Toplumsal Sorumluluğa Dair Kampala Bildirisi (1990) gösterilebilir. Bunlar sadece birkaç örnektir.

Uluslararası bu örneklerden sonra Türkiye'nin doğrudan taraf olduğu ve imzaladığı birkaç uluslararası mevzuat örneği de verilmelidir. Bunların en başında 1960'lı yıllarda Avrupa'ya işçi olarak giden binlerce, milyonlarca insanımızın yabancı ülkelerde yeni bir hukuksal düzen kazanmaları için işçi yollanan tüm ülkelerle yapılan ikili antlaşmalar verimli örnekler olarak karşımızda durmaktadır. Bunlara bir örnek, Avusturya ile Türkiye Arasında İmzalanan Sosyal Güvenlik Hakkında Anlaşmadır (Bakanlar Kurulu Kararı Tarihi: 29.05.2000, Bakanlar Kurulu kararı: 2000/850, Resmi Gazete Tarih: 02.07.2000, Sayı: 24097).

Bunlar gibi işçi yollanan tüm Avrupa ülkeleri ile ikili antlaşmalar yapılarak işçilerimizin sosyal güvenlik hakları güvence altına alınmıştır. Sadece Avrupa ülkeleri ile değil, işçi yollanan Libya gibi Afrika ülkeleri ile de sosyal güvenlik

Evrensel nitelikte hazırlanan uluslararası mevzuatı kültür ve koşul farklılıkları nedeniyle Asya, Afrika ve Güney Amerika gibi ülkeler kendi birliktelikleri içinde ayrıca çıkarırlar.

alanında ikili antlaşmalar yapılmıştır. Örnek olarak, Türkiye Cumhuriyeti ile Libya Arap Halk Sosyalist Cemahiriyesi Arasında İmzalanmış Olan Sosyal Güvenlik Sözleşmesinin Uygulanmasına Dair İdari Anlaşma (31.05.1963).

Bunların dışında, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Pakistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında, Psikotrop ve Uyuşturucu Maddeler Kaçakçılığına Karşı Mücadelede İşbirliği Anlaşması (31.05.1963), Birleşmiş Milletler Uyuşturucu Maddelerin Kötüye Kullanılmasını Önleme Fonu (UNFDAC) ile T.C. Hükümeti Arasında İmzalanan Anlaşma (31.05.1979), Kırgızistan İçişleri Bakanlığı ile Türkiye İçişleri Bakanlığı Arasında Suçla Mücadele ve Toplumsal Güvenliğin Sağlanması Konularında İş Birliğine Dair Anlaşma (31.05.1963) da değişik örneklerdir.

Ayrıca, BM tarafından 1950 yılında İtalya'nın Cenova kentinde düzenlenen konferansta özürülülerin sosyal rehabilitasyonu gündeme alınmış ve bununla ilgili bir komisyon kurularak eğitim, tedavi, mesleki rehabilitasyon ve istihdam konularında uluslararası standartlar belirlenmesi için çalışmalara başlanmıştır. Bu çalışmalara zamanla Birleşmiş Milletlere bağlı BMKP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı), UÇÖ, DSÖ, UNESCO, UNICEF gibi uluslararası örgütlenmeler de katılmıştır. Engellilerin eğitim ve rahabilitasyonları ilk kez bu yıl yaygın olarak bu örgütlerin de ayrı ayrı çalışma kapsamı içine alınmıştır. Örneğin, özürülülerin mesleki rehabilitasyonu hakkında çeşitli yıllarda UÇÖ konferansında çeşitli tavsiye kararları (Örnek olarak 99, 168 No'lu) kabul edilmiştir.

Bir genel örnek olması için Avrupa Birliği örgütlenmesi içinde çeşitli birimlerce 1990'lı ve 2000'li yıllarda engellilere yönelik olarak çıkarılmış çok sayıda tüzel düzenlemeler ile ilke kararları, sonuç bildirimleri bulunmaktadır. (Bu ve benzeri konularla ilgili ayrıntılı bilgiye ulaşmak için T.C. Başbakanlık Özürülüler İdaresi - Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığının web sayfasında bakınız: www.ozurluveyasli.gov.tr/tr/html/462/1.2 ve www.ozida.gov.tr/mevzuat/uluslararasi.htm).

Sağlık alanında uluslararası hukuksal kuralların geliştirilmesinde Birleşmiş Miiletler Dünya Sağlık Örgütü öne çıkar (World Health Organisation – WHO). DSÖ'nün, sağlığın evrensel boyutta korunması ve geliştirilmesi için genel ilkeler konmasından fiilen sağlık hizmetleri projelerine, araştırmadan uygulamaya kadar çok çeşitli görevleri arasında *“Uluslararası sağlık sorunlarına ilişkin sözleşmeler, anlaşmalar ve tüzükler teklif etmek, tavsiyelerde bulunmak ve bunlardan dolayı Örgüt'e düşebilecek ve amacına uygun görevleri yerine getirmek”* de vardır (Dünya Sağlık Örgütü Anayasası, Md. 2/K).

Eğitim alanında da uluslararası normlar sürekli geliştirilmektedir. UNICEF (çocukların sağlığı ve eğitimi) ve UNESCO (gençlerin eğitimi) bu alanda sözleşmeler, projeler hazırlamaktadırlar. Ayrıca, AB ülkelerinin eğitim sistemleri arasında uyum sağlanması için 1998 yılında Sorbon'da, 1999 yılında Bolonya'da yayınlanan

bildirgeler ortak bir yükseköğretim sürecinin sağlanması için geliştirilen ortak yazılı kurallardır. Bunlar ortak irade gösteren ülkelerde yazılı mevzuat haline getirilir.

SONUÇ

Bu üniteye geçen ve yer darlığı nedeniyle buraya alamadığımız sosyal içerikli tüm uluslararası sözleşmeler bir yönüyle sosyal çalışma ve sosyal hizmetleri ilgilendirmektedir. Örneğin çocuk ve kadınlarla ilgili uluslararası sözleşmeler onların sağlık, eğitim ve adli korunmalarıyla ilgili olduğu kadar daha nitelikli bir yaşama ulaşmaları yönünde gerekli önlemleri kapsar. Çalışanlarla ve çalışma yaşında olup da çalışmayanlarla ilgili uluslararası sözleşmelerde evrensel çalışma normları belirtilir ve genel kabulü istenir. Bunlar daha çok Uluslararası Çalışma Örgütü (UÇÖ) tarafından hazırlanır. Bunun gibi sığınmacılar ve göçmenlerle ilgili sözleşmelerde de hem onların sağlık ve eğitim sorunlarının çözümü hem adli yargı karışındaki durumları belirlenir. Sığınmacılarla ilgili mevzuatın hazırlanmasında devletler üstü bir örgüt olarak Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK, United Nations High Commissioner for Refugees – UNHCR) öne çıkar.

Her ülke bu uluslararası sözleşmelerden kendisine uyanı, benimsediğini alır, imzalar, onaylar. Türkiye’de Bakanlar Kurulu Kararı ve bir yasayla uluslararası antlaşma, sözleşme ya da karar Türkiye tarafından da kabul edilmiş olur. Türkiye, uluslararası metni kabul etse de her ülke gibi bu tür kabullerde kendisine uymadığını düşündüğü, kabul etmek istemediği maddelere “çekince” koyarak onları reddedebilir. Bunun örnekleri bulunmaktadır.

Sadece Türkiye’de değil tüm dünyada sosyal hizmet çalışanları için en temel ve en yönlendirici uluslararası belge İnsan Hakları Evrensel Bildirgesidir. Bunun önemi, her ülkede farklı boyutlarda tanınan temel ekonomik, toplumsal, kültürel, medeni ve siyasal haklar ortak kabul edilir değerler durumuna gelmiştir.

Sosyal hizmet kapsamına giren bu üniteye sığmayacak sayıda antlaşma, sözleşme, bildiri, şart, yönerge, tüzük, içtüzükten fikir edinilmesi amacıyla sadece sınırlı örnekler verilmiştir. Bunların Türkçe ve İngilizce metinlerine web sayfalarında ulaşılabilir (Örnek olarak bakınız: www.ihm.8m.com/liste.htm). Türkçe çevirilerine internetten ilgili anahtar sözcükleri yazarak ulaşabilirsiniz. Bu işlemi sık sık yaparak hem konuya daha çok hakim olursunuz hem de mesleğinizle ilgili yeni dünyalar keşfedebilirsiniz.

Özet

- Mevzuat kamu ve özel düzeyde insan-insan, insan-kurum, kurum-kurum, kurum-insan ve devlet devlet ilişkilerini genel yarar, kamu düzeni, toplum düzeni kaygısıyla düzenleyen yazılı hukuk kurallarıdır.
- Yazılı hukuk kuralları kamu ile yurttaşlar arasında farklı özellik gösterir. Yurttaş yurttaş, yurttaş ve şirket ilişkilerini ele alan hukuk dalına özel hukuk, yurttaş devlet ilişkilerini ele alan hukuk dalına da kamu hukuku adı verilir.
- Her ülkede mevzuat ulusal ve uluslararası mevzuat olarak iki önemli kanada sahiptir. Ulusal mevzuat o ülke hukukunun çerçevesini çizer, kendisini uluslararası mevzuat ile zenginleştirir.
- Ulusal mevzuat o ülke sınırları içinde bulunan insan insan, kurum kurum, insan kurum, kurum insan ilişkilerini hem özel hem kamu düzeyinde düzenler.
- Uluslararası mevzuat ise o ülkenin veya devletin bir başka ülke ya da devlet ya da ülkeler ve devletlerle en üst düzeyde devlet-devlet, insan-insan, kurum-kurum, insan-kurum, kurum-insan ilişkilerini hem özel hem kamu düzeyinde düzenler.
- Mevzuat algılamayı ve her birine ulaşmayı kolaylaştırmak için çeşitli şekillerde derlenebilir. Genel mevzuat ele alacağı konulara göre kendisini sınırlandırır. Bu sınırlandırmaya uygun bir mevzuat alanı da sosyal hizmetler mevzuatıdır.
- Sosyal hizmetler mevzuatı da ulusal ve uluslararası olmak üzere ikiye ayrılır. Ülkede iki kişi (anne ve baba) arasında çocuğun kimde olacağı özel hukuk ve mevzuatının konusudur. Devletin kimsesiz çocuğu kime evlat vereceği kamu hukukunun ve mevzuatının konusudur. Bir ülke yurttaşı olan bir çocuğun bir başka ülkede bir aileye evlatlık verilmesi uluslararası hukukun konusudur. Bu uluslararası mevzuatla düzenlenmiştir.
- Uluslararası mevzuatta antlaşma, andlaşma, anlaşma, sözleşme, protokol, ek protokol, şart, bildiri, bildirge, beyanname, mukavele, kontrat, sened gibi değişik adlarla anılırlar.
- Bir ülke mevzuatının en üstünde anayasa bulunur. Hiçbir alt düzenleme anayasaya aykırı olamaz. Ancak ülke yasalarıyla çeliştiği ortaya çıktığı zaman o ülke tarafından daha önceden imzalanmış olan uluslararası mevzuat geçerli olur.
- Türkiye'de uluslararası andlaşma yürütme tarafından imzalandıktan sonra parlamentoya getirilir ve orada kabulü istenir. Yasama uygun bulunduğu takdirde kabul yasası çıkarılır. Cumhurbaşkanı'nın onayı ve Resmi Gazetede yayınlanmasının arkasından o sözleşme hükümleri ulusal mevzuat kapsamına alınmış olur. Ancak Anayasa'nın 90. Maddesine göre Milletlerarası bir andlaşmaya dayanan uygulama andlaşmaları ile kanunun verdiği yetkiye dayanılarak yapılan iktisadi, ticari, teknik ve idari andlaşmaların TBMM'nce uygun bulunması zorunluğu yoktur. Parlamente'ye gönderilmez.
- Uluslararası mevzuat Türkiye'de resmi gazeteler, düstur, külliyatlar, TBMM Tutanak dergileri ve özel derlemeler arasından aranır. Bunların dışında en kolay ulaşma yolu internettir.
- Uluslararası sosyal hizmet mevzuatı sosyal hizmetlerin ülkede uygulamasını kolaylaştıracak ve rahatlatacak özelliğe sahiptir.

Ödev

- Türkiye'nin taraf olduğu (imzaladığı) uluslararası mevzuat kapsamında bu ünite adı geçen ve uluslararası mevzuatın konusunu oluşturan nüfus gruplarından istediğiniz birini seçerek internetten o konu ile ilgili uluslararası mevzuatı tarayınız, toparlayınız ve ödevinize alınız. Ancak bu taramanız ile bu ünite olmayana enaz üç ve daha fazlası uluslararası mevzuat bulunuz. Ödevinize aldığınız uluslararası mevzuat örneklerine bakarak ve hukuka giriş bilgilerinize de dayanarak bu mevzuatı genel olarak ve kendinize göre yorumlayınız.
- Hazırladığınız ödevi sistemde ilgili ünite başlığı altında yer alan “ödev” bölümüne yükleyebilirsiniz.

DEĞERLENDİRME SORULARI

Değerlendirme sorularını sistemde ilgili ünite başlığı altında yer alan “bölüm sonu testi” bölümünde etkileşimli olarak cevaplayabilirsiniz.

1. Mevzuat kavramının sözcük anlamı aşağıdakilerden hangisidir?
  - a) Vaaz edilenler, konularlar
  - b) Yasalar
  - c) Kanun Hükmünde Kararnameler
  - d) İnsan ilişkileri
  - e) Hepsi
2. Mevzuatın genel anlamıyla tanımı nasıl yapılabilir?
  - a) Toplumda her türlü ilişkileri düzenleyen kurallar bütünü
  - b) İnsan insans ilişkilerini düzenleyen kurallar bütünü
  - c) Yasaların toplamı
  - d) Hakların tamamı
  - e) Ödevlerin tamamı
3. Aşağıdaki derleme türünden hangisi belirli bir hizmet alanına göre yapılmış derlemedir?
  - a) Ceza hukuku, idare hukuku, özel hukuk, ticaret hukuku mevzuatı
  - b) Avukatlık, mimarlık mevzuatı
  - c) Ceza hukuku mevzuatı
  - d) Sosyal hizmetler mevzuatı, sosyal güvenlik mevzuatı
  - e) Bayındırlık Bakanlığı mevzuatı
4. Almanya Sosyal Yasa Kitabı (Sozialgrundgesetz) toplam kaç cilttir?
  - a) 5
  - b) 12
  - c) 7
  - d) 3
  - e) 15

5. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi hangi kuruluş tarafından hazırlanıp ilan edilmiştir?
  - a) Adisababa Konferansı
  - b) Dünya Sağlık Örgütü
  - c) Uluslararası Çalışma Örgütü
  - d) Birleşmiş Milletler
  - e) Birleşmiş Milletler Kalkınma Fonu
6. Dünyada sığınma ve göç sorunlarına müdahale etmek için kurulmuş devletler üstü örgütlenmenin adı nedir?
  - a) Uluslararası Para Fonu
  - b) Ulusal Göç Örgütü
  - c) Afrika Göç Örgütü
  - d) Dünya Gıda Fonu
  - e) Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
7. Mevzuat hiyerarşisinde diğer tüm tüzel düzenlemelerin en üzerinde hangisi yer alır?
  - a) Kanun gücünde kararname
  - b) İçtihat
  - c) Tüzük
  - d) Anayasa
  - e) Kanun
8. İkili antlaşmaların genel özelliği nedir?
  - a) İki tarafın bir üçüncü taraf adına yaptıkları antlaşma
  - b) Kalabalık bir grubun ikili görüşmeler yoluyla yaptıkları antlaşma
  - c) İki devlet arasında yapılan antlaşma
  - d) İki bakanlık arasında yapılan antlaşma
  - e) İki savaşan tarafın bir aracı devlet ile birlikte yaptıkları barış antlaşması

9. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına göre hükümetçe imzalanan uluslararası sözleşme hangi süreçlerden geçerek tam anlamıyla kabul edilmiş olur?
- Cumhurbaşkanının onayına gider
  - Bakanlar Kurulu imzalar
  - TBMM'ne gelir, yasa ile kabul edilir, Cumhurbaşkanının onayına gider
  - İlgili bakanlığa sevk edilir ve bakanlık dergisinde yayınlanır
  - İmzadan sonra otomatik uygulamaya geçer
10. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına göre hükümetçe imzalanan uluslararası sözleşmelerin hangilerinin TBMM tarafından kabulüne gerek yoktur?
- Siyasi anlaşmalar
  - İktisadi, ticari, teknik ve idari anlaşmalar
  - Spor ve olimpiyatlarla ilgili anlaşmalar
  - Kültürel anlaşmalar
  - Hepsi

Cevap Anahtarı: 1-A, 2-A, 3-D, 4-B, 5-D, 6-E, 7-D, 8-C, 9-C, 10-B

YARARLANILAN VE BAŞVURULABİLECEK KAYNAKLAR

- Başlar, K. “Uluslararası Antlaşmaların Onaylanması, Üstünlüğü ve Anayasal Denetimi Üzerine”, iç: Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni: Prof. Dr. Sevin Toluner’e Armağan, 24/1-2, 2004
- Doğan, Naci. “Ulusal ve Uluslararası Hukuk Alanlarına Göre Sözleşme Kavramı, Sözleşme Akdi ve Koşulları”, iç: Mevzuat Dergisi, Y. 9, S. 105, Eylül 2006 (www.mevzuatdergisi.com/2006/09a/04.htm#_ftnref41).
- Dünya Sağlık Örgütü Anayasası (apps.who.int/gb/bd/PDF/bd47/EN/constitution-en.pdf) (Erişim. 12 06 2012).
- Sozialgesetzbuch, Deutschland
www.anayasa.gen.tr/tah-bilgikay.htm (Erişim. 14 05 2012).
www.tbmm.gov.tr (Erişim. 13 05 2012).
www.anayasa.gov.tr/avm03.htm (Erişim. 14 05 2012).
www.yargitay.gov.tr (Erişim. 22 05 2012).
www.basbakanlik.gov.tr (Erişim. 22 05 2012).
www.unicankara.org.tr/doc_pdf/kop_deklar.pdf (Erişim. 12 05 2012).
www.ozurluveyasli.gov.tr/tr/html/476/1.3 (Erişim. 12 05 2012).
www.ozurluveyasli.gov.tr/tr/html/462/1.2 (Erişim. 12 05 2012).
www.ozida.gov.tr/mevzuat/uluslararasi.htm (Erişim. 23 05 2012).
www.ihm.8m.com/liste.htm (Erişim. 23 05 2012).